

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Institvtionvm// Ad Vniversvm// Ivs Pontificivm, Sive//
Canonicvm, Libri Qvatvor**

Lancellotti, Giovanni Paolo

Basileae, 1566

j. De Iudicijs, & illorum di uisione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61756](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61756)

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS, & illorum diuisio- ne,

TITVLVS I.

Quid sit iudicium, & quid causa. h. d.

RESTAT, vt videamus de iudicijs. Potest autē iudicium ita describi, IVDICIVM est discussio causæ, quæ ritè fit in foro corā iudice: CAVSA verò est origo negotij, & materia iudicij.

Quæ sint iudicia secularia, & quæ Ecclesiastica. h. d.

Summa diuisio iudiciorum hæc est, quòd aut sunt secularia, aut Ecclesiastica. Iudicia secularia sunt, quæ coram iudice laico inter personas seculares exercentur. Ecclesiastica verò sunt, quæ coram iudice Ecclesiastico inter personas Ecclesiasticas agitantur. Duo enim sunt, quibus principaliter orbis regitur: Authoritas sacra Pontificum, & Imperialis ac regia potestas. Vnde sicut civilium legum, non nisi civilis esse debet executor: ita etiam Ecclesiasticarum Ecclesiasticus Iudex est administrator.

a cap. sollicitè. ext. de maiori et obe.

Laicus à laico coram seculari iudice conveniri debet, nisi causa sit spiritualis, uel similis: & literæ impetratæ ad iudicem Ecclesiasticum non tenent. h. d.

Laicus ^b ergo à laico coram iudice seculari, non autem Ecclesiastico conveniendus erit: quod vsque adeò obtinet, vt etiam si altervter litigantium ab Apostolica sede literas ad Ecclesiasticum iudicem impetrauerit, irritæ sint & inanes. Si tamen causa sit huiusmodi, quæ ad Ecclesiasticum forum pertineat, qualis est matrimonij, vsurarum, periurij, & similes, licet inter laicos disceptatio sit, Iudex Ecclesiasticus ad eundem erit. Idem ^d iuris est, si vel à seculari iudice iustitia impetrari non potest, vel consuetudo loci, vel miserabilitas personarum Ecclesiasticum iudicem compellendum suadeat.

b cap. licet. et cap. seq. ext. de foro compet.

c clem. 2. eod. tit.

d cap. ex tenore. ext. de foro comp.

Clerici habent privilegium, ne coram iudice laico conveniri valeant, cui non potest ullo pacto renunciari. In iudicem tamen Ecclesiasticum non suum possunt consentire, accedente consensu diocesani. h. d.

Pari ^e ratione tam Milevitaniensi, quàm Carthaginensi Concilio constitutum est, ne clerici clericos relicto suo Póntifice, ad publica iudicia sub pœna depositionis & amissionis propriorum

e cap. si diligenti. ext. de foro compet.

rum iurium pertrahant: cui beneficio, cum non sit personale, sed collegio Ecclesiastico indultum, passionibus priuatorum, aut iuramento illicito derogari non potest. In iudicem tamē non suum, si is persona sit Ecclesiastica, & Episcopi diœcesani consensus accesserit, clerici consentire poterunt.

Actor sequi debet forum rei. h. d.

Quòd si inter clericum & laicum contentio sit, vt cognoscamus, vtrum Ecclesiasticus, an secularis iudex causam dirimere debeat, dispiciendum erit, quis rei cõuenti partes sustinet. Nā si clericus, apud Ecclesiasticum forum: si laicus, apud secularē erit agitata causa: cum ^a generale sit, vt actor forum rei sequatur. Cauendum ^b erit igitur laico iudici, ne quoquo modo clericum condemnet: quod si fecerit, ab Ecclesia, cui iniuriam irrogare noscitur, tandem sequestrandus erit, quousque reatum suum cognoscens, emendet.

Si delinquens captus prætendatur clericus, utrum ita sit, debet cognoscere iudex clericus uocato iudice seculari. h. d.

Dubitari tamē contigit, si iudex laicus ^c delinquentem captum detineat, & is se clericū asserens, ad curiam Ecclesiasticam remitti postulet, vel illū curia ipsa Ecclesiastica tanquā clericum reperat, si iudex laicus

illū esse clericum inficiatur, & propterea minimè remittendū contendat, quis sit huius dubitationis legitimus futurus iudex? Et cum de re Ecclesiastica & spirituali sit controuersia, ad iudicem Ecclesiasticum huiusmodi cognitio pertinebit. Iudex tamen secularis, vel alius, cuius interfit, dum res huiusmodi cognoscitur, vocandus erit.

Delinquens captus habitus pro clerico, statim debet restitui iudici Ecclesiastico. h. d.

Sed si notorium fuerit ^d, vel fama publica extiterit, reum captum talem esse clericum, qui huiusmodi priuilegio gaudere debeat, aut ipse pro clerico cõmuniter habeatur, statim ante vllam de clericatu cognitionē Ecclesiasticæ curiæ restituentus erit.

Talis quis præsumitur, in quali habitu reperitur aliquandiu conuersatus & captus. h. d.

Idem ^e dicendum erit, si ante deprehensionem pro clerico publicè se gerens, tonsuram & clericales vestes deferens deprehensus fuerit: donec enim contrarium non constiterit, talis, qualē eum demonstrat habitus, præsumendus erit.

Ex actu momentaneo non tollitur præsumptio orta ex actu habente tractum temporis. h. d.

Aliud ^f obseruandum, si ante quàm deprehenderetur, publi-

d cap. si iudex, uers. et si notorium. de sentent. excom. in 6.

e d cap. si iudex. §. idē. de sent. excom. in 6.

f d. cap. si iudex. §. non sic. de sent. excom. in 6.

cē se pro laico gerebat, & quasi laicus communiter habebatur: nam, quanquam deprehensionis tempore in habitu clericali repertus fuerit, ob præsumptionem, quæ aduersus captum ex præcedenti laicalis habitus delatione orta est, non antea restituendus erit, quàm de clericali titulo fidem fecerit: interim tamen quivis processus Iudicis penitus conquietet.

Secunda Iudiciorum diuisio, quod quædam sunt ordinaria, et quædam extraordinaria. Et, quis sit iudex Ordinarius. h. d.

Est & alia diuisio iudiciorum: nam Ecclesiasticorum quædam sunt ordinaria, quædam verò extraordinaria, siue delegata. Iudicium ordinariū est, quod coram iudicibus ordinarijs exercetur. Ordinarius iudex est, qui suo iure, vel superioris beneficio, vniuersalem iurisdictionē exercere potest, vt Episcopus, Archiepiscopus, Legatus, & similes. Constituitur autem à legē, vel Principe, Consuetudine, vel Vniuersitate. Igitur cum Episcopus in tota sua diœcesi iurisdictionem ordinariam^a non sicutur habere, poterit in quolibet loco suæ diœcesis non empto, per se, vel per alium, pro tribunali sedere, & ea, quæ ad ipsius spectant officium, liberè exercere, & cum opus fuerit, auxilium publicum implorare^b.

^b cap. cum Episcopus. de offic. ordin. in 6.

^a cap. i. in fin. ext. de offic. ordin.

Quid sit Iudicium extraordinarium, & quid iudex delegatus. h. d.

Extraordinarium^c, siue delegatum iudicium est, quod coram iudice delegato exercetur. Iudex delegatus est is, cui ab eo, qui demādere potest, causa committitur.

^c glos. 2. cap. quoniam cōtra. ext. de probation.

Non solum Princeps, sed etiam alij Ordinarij possunt delegare, licet delegatus à Principe sit magis priuilegiatus. h. d.

Possunt autem iurisdictionē mandare, non solum Princeps, verum etiam alij ordinarij. Is tamen, cui à Principe mandatur, cæteris longè præstat: nam & alteri ex causa subdelegare, nisi illius electa fuerit industria^d; renitentemq; compellere, & propriam sententiam exequi^e, & contra ipsum ordinarium procedere potest: quæ in cæteris delegatis non obtinent.

^d cap. fin. de pen. ext. de offic. deleg. ^e cap. significatione. ext. de tit.

Delegatus à Principe regulariter non potest quem citare, ut compareat personaliter hoc dicit.

Non^f tamen in ciuili iudicio alterutri parti, vt corā se personaliter compareat, iubere poterit, nisi vel mandatum ad hoc speciale receperit, vel nisi pro veritate dicenda, vel pro iuramento calumniæ exhibēdo, vel alia iuris necessitas partes coram exigat specialiter præsentari.

^f cap. i. de iud. in 6.

Delegatus à Papa non subdelegat, nisi per sonis hęc enumeratis. h. d.

Se d

a cap. statutū. de rescri. in 6.
 Sed nec omnibus promiscuè vices suas demandare poterit, sed illis duntaxat, quib. auctoritate literarū sedis Apostolicæ, vel legatorū eiusdem causæ committuntur, hoc est, non nisi dignitate præditis, aut personarū obtinentibus, vel Ecclesiarum cathedralium Canonicis.

Potest una causa etiā pluribus delegari, & si in rescripto nō fuerit adiecta clausula, Quod si omnes non valebit processus, nisi simul procedat: secus si talis clausula fuerit adiecta, quo casu procedere poterunt, si constet aliquos non posse, uel nolle interesse. h. d.

b cap. sciscitatus. ext. de rescript. & cap. prudentiam. ext. de offi. deleg.
 Item ^b mandari potest iurisdic-
 tio, tam vni, quā pluribus, certis tamen: sed si pluribus mandata sit, non adiecto eo, Quod si omnes interesse nequauerint, uel noluerint, reliqui exequantur, nisi simul omnes coniunctim processerint, quidquid aliqui fecerint, nullā iuris habebit efficaciam. Planè si is, qui interesse non potest, vel Coniudici suo, vel alij vices suas commiserit, perinde res accipienda est, atque si omnes simul procedant. Aliud iuris est, si illud adiectum sit. Nam nec impeditorum collegarum subdelegatos admittere cogēdi erunt, & quod pars illorum fecerit, ratum habendum erit. Hoc tamen ita demum obtinebit, si reliquis procedere volentibus, quosdam vel interesse non posse, vel omnino nolle legitimè constiterit: alioqui procedētes nihil agent.

si unus ex pluribus delegatis negotium inchoauerit, alij non possunt se intromittere, nisi ex causa. h. d.

Porro ^c vno illorum commissum negotium inchoante, alij vltteriùs se intromittere non poterunt, nisi aut infirmitate, vel alia iusta causa illum, qui causam tractare inceperit, contigerit impediri, aut idē nollet, vel dolo malo in eo procedere recularet.

*Iurisdic-
 tio perpetuata per unum, intelligitur perpetuata, quoad omnes. h. d.*

Iurisdic-
 tione ^d verò per vnū viuo mādatore perpetuata, quo ad omnes condelegatos iudices perpetuata intelligitur.

Delegatus debet diligenter seruare fines mandati & cum quid committitur, censentur omnia commissā, per quæ peruenitur ad illud. h. d.

Sed siue vni, siue pluribus, siue à Principe, siue ab alio mandata fuerit iurisdic-
 tio, mandati forma diligenter custodienda erit: nec aliquid contra quā si bi mandatum fuerit, delegatus tentare audebit. Planè iurisdic-
 tionem impediētes, vel in iudicium venire detrectantes, delegatus à principe Ecclesiastica distric-
 tione, etiam si literæ commissionis id non contineant, coercere poterit, vel pro delicti & causæ qualitate, se-
 cundum arbitrium suum, si certa pœna à Canonibus ^e non ex primatur, multare: quia ex eo,

*cap. cum plu-
 res. §. por-
 ro. de offic.
 deleg. in 6.*

*d cap. cum plu-
 res. in fi. de
 offic. deleg.
 in 6.*

*e cap. de cau-
 sis. in fi. ext.
 de offi. dele-
 gat.*

a cap. præter-
ea. in fin. e-
xt. d. iij. quod alicui causa committitur
super omnibus², quæ ad causam
ipsam spectare noscuntur, ple-
nam recipit potestatem.

Rationabiles exceptiones admittet delegatus, nisi uerba rescripti sonent in contrarium. hoc dicit.

b cap. ex par-
te. el. 2. ext.
de offi. dele-
gat. Rationabiles^b quoque & ho-
nestas exceptiones, & à iuris e-
quitate non abhorrentes, licet
id expressè mandato non com-
prehèdatur, admitret: nisi, quod
nullè debeant exceptiones ad-
mitteri, literis expressum fuerit.

*Delegatus habet iurisdictionem etiam in eum, in quem fuit facta alienatio post impetra-
tionem rescriptum, licet rescriptum de eo non fa-
ciat mentionem. h. d.*

g cap. 1. & 2.
ext. de alie.
iud. mut. Sed^c etsi literas aduersus Ti-
tium ab Apostolico impetraueris,
& is, ut mandatum eludat,
ante quàm literæ ad iudicem da-
rum perueniant, vel etiam po-
stea ante quàm citerur, de pos-
sessione, de qua cōtrouersia ver-
titur, commutationem fecerit,
eum, qui in possessionem sese
ingesserit, poterit delegatus co-
gere, ut coram se iuris pareat æ-
quitati: nec, quod rescriptum
contra Titium impetratum fue-
rit, opponi poterit. Generaliter
enim omnis venditio, cessio, &
alienatio iudicij mutandi causa
facta, utroque iure prohibetur:
h cap. per rō.
in fin. ext.
de offi. dele-
gat. aliàs delegata iurisdictione ad per-
sonas rescripto non comprehē-
sas, etiam ipsis uolentibus, pro-
rogari^d non potest.

*Mandatum Apostolicum ex causa potest
executioni mandari, etiam in alio loco ab ex-
presso in mandato. h. d.*

Simili ratione statutum^e est,
ut si is, per què ab Apostolica se
de certo loco inquisitio, vel quod
aliud expediri mandatur, ob il-
lius potentiam, vel malitiam,
contra quem inquiri, vel proce-
di mandatur, vel fautorum eius
eo loco securè mandatum exe-
cutioni mandari nequeat, ad id
exequendum locum securum
& idoneum eligere valeat, ne
quis scilicet ex proprio dolo,
vel fraude commodum repor-
tet. Quinimò idem faciet, si
alia probabilis causa subsit, pro-
pter quam in loco decreto perfi-
ci commodè nequeat, quod mā-
datur: ne tali prætexu impediri
contingat mandatum Apostoli-
cum, vel differri.

Delegatio soluitur reuocatione iurisdictionis re integra h. d.

Soluitur autè delegatio multis
modis: putà, reuocatione, mor-
te, impotètia delegati, executio-
ne sententiæ, propria pñtiatione,
temporis fluxu, recusatione,
Reuocatione, cum is,^f qui man-
dauit iurisdictione, ante quàm
is, cui mandata fuerit, ea utri cœ-
perit, mandatum reuocat: cum
eo casu iurisdictione in eum effica-
citer transisse non censeatur.

*Morte tan delegantium, quàm delegato-
rum soluitur delegatio: & si unus ex pluribus
delega-*

e cap. statum-
mus. de offi.
deleg. in 6.

f cap. quom-
uis. de offi.
deleg. in 6.

d delegatis moriatur, adhuc soluitur delegatio, nisi a iud expressum sit in rescripto, uel sub nomine dignitatis facta sit delegatio. h. d.

a cap. licet iudique. el. 1. de offic. delegati.

Morte^a extinguitur delegatio, tã eius qui madauit, si re integra decefferit, quã etiam eorum qui delegationem susceperunt: quod quidem adeo obtinet, vt si pluribus^b iudicibus datis vnus rebus eximatur humanis, delegatio etiam quo ad superstites expiret: nisi aliud in delegatione cõprehensum fuerit, aut sub dignitatis^c nomine non proprio facta fuerit.

b cap. uno delegatorũ. ext. de offic. delegati.

c cap. quoniã. extra. d. tit.

Mors & absentia æquiparantur re non integra h. d.

d cap. si delegatus. de offic. deleg. in 6.

Quæsitum est, si ab Apostolica sede datus iudex, quoties eũ abesse^d cõtingerit, vices tibi suas cõmiserit, an si is rebus eximatur humanis, commissum tibi negotium liberè valeas diffinire? & cùm tunc quoque censeatur abesse, rescriptum est, si illo viuente iurisdictione vti cõperis, posse te non secus, ac si is viueret, & abesset, in negotio procedere. Idem iuris est, si tibi vices sub ea forma committat, donec eas reuocandas duxerit.

Delegatio perimitur impedimento delegati, tam iuris, quã facti. h. d.

Sed et si delegatus mortuus quidem non fuerit, ita tamen impediatur, vt omnino delegationis negotio interesse nõ possit, extinguitur delegatio. Im-

pedimentum autem intelligitur, tam iuris, quã facti. Iuris, vt^e si infamis factus, aut alio legitimo impedimento detentus fuerit. Facti, vt si inevitabili necessitatis articulo, putã infirmitate, præpediatur.

Iurisdictione delegati à Principe expirat per executionem sententiã. h. d.

Idem iuris est^f, si delegatus à principe per se, vel per aliũ sententiam executioni mandauit, vel mandari præcepit. Tunc enim eius iurisdictione cessat, quia semel est officio suo functus.

Si iudex delegatus pronunciat se iudicem incompetentem, expirat iurisdictione. h. d.

Itẽ si iudex delegatus interloquẽdo pronunciauerit se super aliqua causa procedere nõ debere, vsque adeo iurisdictionem amittit, vt etiam ex litigatorũ consensu illam reassumere non possit.

Si in rescripto tempus apponatur, transactõ termino expirat iurisdictione. h. d.

Sed^h & cùm causa intra certum terminum decidenda committitur, termino transactõ datum expirat, nisi tempus cõmuni partium consensu prorogatum fuerit. Terminus autẽ tunc incipit currere, cùm iudices literas recepisse contigerit.

Potest quis conueniri vigore literarum posteriorum, etiam non facientium mentionem anteriorum, quas aduersarius impetrauit, sed per annum non fuit usus. h. d.

e cap. sciscitatus. extr. de rescript.

f cap. in literis. extra. de offic. deleg.

g cap. significantibus. extra. de offic. deleg.

h cap. de causis. ext. de off. delegati.

*a cap. si autē.
& cap. ple
vunque. ext.
de rescrip.*

Non ab simili ratione constitutum est^a, ut si quis Apostolicas literas impetrans infra annum, postquam iudicium copiam habuerit, dolo, vel negligentia eis uti distulerit, auctoritate posteriorum literarum, quas postea forsitan eius aduersarius impetrauerit, conueniri valeat, licet in posterioribus nulla mentio de prioribus habeatur.

Recusatione extinguitur delegatio, cum iudex datus suspectus postulatur, & pronunciat. h. d.

*b cap. causam
quæ. et cap.
insinuante.
extr. de offi.
deleg.*

Recusatione quoque extinguitur delegatio: quod eo casu accidit, quo iudex datus altero litigatorum petente, ob probabilem aliquam suspicionis causam ab iudicio remouendus pronunciatur: ut puta^b, si iudex datus dicatur dominus litigantium, aut consanguineus, aut aduocatus, aut cum altero immodicam contraxisse familiaritatem, aut ab eodem in alia causa partem appellasse, aut nondum iudicem ad legitimam ætatem peruenisse.

Qualiter cognoscatur & expediatur causa suspicionis. h. d.

*c cap. si contra.
de offi.
deleg. in 6.*

Recusationis autem causa variè cognoscitur^c: nam si contra vnum ex duobus ab Apostolica sede delegatis suspicionis causa proponatur, si quidem illa clausula appositæ sit, Quod si ambo interesse non possunt, alter in causa procedat: coram non recusato coniudice

expedienda erit. Vbi verò non est dicta clausula in rescripto, debet super hoc ad arbitros recursus haberi, prout Gregoriana constitutione latius continetur. Cum autem delegatus Episcopi recusatur, recusationis causa coram Episcopo probanda erit, licet coram ipso, qui recusatur, sit alleganda.

Iudicium summarium est, in quo subtili ordinis iudicarij obseruatione prætermittitur. Ordinarium & solenne est, in quo series iudicariæ telæ obseruatur. h. d.

Rursus iudiciorum tertia diuisio hæc est, quod quedam sunt summaria, quædam ordinaria & solennia. Summaria sunt, in quibus subtili & solenni ordinis iudicarij obseruatione prætermittitur: ut sunt^d causæ electionum, prouisionum, matrimonij, usurarum, & similes, in quibus nec solennis libelli correctio, nec litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano sine strepitu ac figura iudiciali proceditur. Itaque de his iudex, etiam tempore feriarum ob hominum necessitates indultarum cognoscet, & litem, dilationes amputando, exceptiones, & appellationes dilatorias, & frustratorias repellendo, quæto poterit, faciet breuiorem, prout hæc duabus Clementis luculentissimis constitutionibus latius continentur. Iudicium ordinariū & solenne est,

d clem. 2. de iudic. & clem. 1. de uerb. signi.

in

in quo exquisito & soléni iuris ordine seruato proceditur: vt putà, libellum porrigendo, liré contestando, & alia facièdo, de quibus j. latius visuri sumus.

DE PROCURATORIBUS,
TITVLVS II.

Iudicia exercemus per nosmetipsos, & per procuratores, uel syndicos: & quot procuratorum species. h. d.

EXpositis generibus iudiciorum, consequens nunc est, vt videamus, per quas personas illa exerceri possint. Exercemus igitur iudicia non solum per nosmetipsos, verum etiam per procuratores nostros, aut syndicos. Procurator est, qui aliena negotia mādato domini, vel quasi domini administrat. Syndicus^a est vniuersitatis defensor, & procurator. Porro procuratorum duę sunt species: alij enim dantur ad iudicia, alij ad negotia extra iudicium explicanda.

Procurator constitui potest paterfamiliās, & filiusfamiliās: & ad negotia potest procurator constitui, qui natus est annos xvij. ad iudicia solum natus uigintiquinque. h. d.

Potest autem ad iudicia non solum paterfamiliās, verum etiam filiusfamiliās^b, nullo intercedente patris consensu, fieri procurator, si legitimam ætatem compleuerit. Licet enim quis post xvij. annum procura-

tor ad negotia licitè constituitur, ad iudicia tamé, nisi maior xxv. annis fuerit, constitui non poterit.

Natus annos xiiij. potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem, non obstante patria potestate. h. d.

Aliud^c tamé iuris est in principali: nam si is ad quartumdecimum ætatis annum peruenerit, in causis beneficialibus, & alijs spiritualibus, necnon ab iisdem dependentibus, ad agendum, defendendumque per se, vel procuratorem, perinde admittendus erit, atque si vigesimum quintum ætatis annum natus esset, nec^d vlla patrię potestatis, vel voluntatis erit habenda ratio: quanquam aliàs regulariter filiusfamiliās sine patris assensu in iudicio esse non possit.

Quomodo sit agendum, si minor quatuordecim annis in causis spiritualibus in iudicio esse uelit. h. d.

Quòd si^e quartumdecimū annum natus non fuerit, in huiusmodi causis, nec agere, nec defendere per se poterit, sed vel p Episcopū, vel eiusdem officialem ad has lites curator sibi dādus erit, vel si maior infante fuerit, cum autoritate alterius eorundem procuratorem constituere poterit.

Delegatus sedis Apostolicę in causis, que agitantur coram se pro minori quatuordecim annorum, potest eisdem curatorem dare, uel auctoritatem constituendi procuratorem. Et

cap. fin. de iudi. in 6.

d cap. si. Si in huiusmodi. de iud. in 6.

e cap. fin. Si uero. de iud. in 6.

a extra. de syn dico.

b cap. qui generaliter. d. 1. & seq. eo. tit. in 6.